

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мельник Ірина Миколаївна

Кандидат педагогічних наук, доцент

(Волинський національний університет імені Лесі Українки)

У сучасній педагогічній науці усталився погляд на дошкільний вік як на вік потенційних можливостей розвитку адаптаційних механізмів дитини, уміння адекватно сприймати навколишню дійсність та гармонійно поводитися у нових соціальних умовах

У цей віковий період становлення особистості дитини актуальною є її здатність усвідомлювати зміни у власному житті, нові функції, соціальні ролі, виявляти приязне ставлення до інших людей, орієнтуватися в навколишній дійсності, адаптуватися до перебування у ЗДО.

У цілому ряду сучасних досліджень визнається перевага дошкільного закладу як інституту соціалізації, в якому створено умови для особистісного розвитку дитини, вправлення в соціальній поведінці, формування гнучкості, здатності пристосовуватися до оточення (Л.В. Артемова, А.М. Богуш, Н.Д. Ватутіна, Т.Г. Жаровцева, О.Л. Кононко, А.Г. Колесник, Т.І. Поніманська, І.П. Печенко та ін.).

Прихід в ЗДО потребує від дитини оволодіння системою таких складових соціальної адаптації як: уміння прилаштовуватися до життя у нових соціальних умовах, усвідомлення нової соціальної ролі «Я-дошкільник», розуміння нового періоду свого життя, особистісна активність у встановленні гармонійних зв'язків із соціальним оточенням, дотримання певних правил групи, що потребує вміння унормовано поводитися, відстоювати власні думки, позицію (Н.Д. Ватутіна, О.Л. Кононко, С.М. Курінна, І.П. Печенко та ін.).

Психолого-педагогічною наукою та виховною практикою встановлено, що перебіг адаптації залежить від індивідуально-типологічних особливостей дитини: легше адаптуються холерики, сангвініки, важче – флегматики та меланхоліки. Важко адаптуються до нових умов фізично та психічно незрілі діти. Ускладнюють адаптацію до ЗДО такі прояви як: емоційна неадекватність, соціальна некомпетентність та несоціалізована агресія, що супроводжується слабо розвиненими пристосовницькими можливостями, опором навчальним та виховним впливам .

Складності адаптації дошкільників зумовлюються наявністю стійких стереотипів поведінки, соціального досвіду, що не завжди узгоджується з вимогами соціуму. У руслі нашого дослідження становлять інтерес праці, присвячені різним аспектам адаптації дітей дошкільного віку. На думку Т. В. Кравченко, соціальна адаптація є першою з трьох фаз соціального становлення особистості дошкільника (адаптація, індивідуалізація, інтеграція) і передбачає засвоєння норм тієї соціальної спільноти, до якої він належить .

Особливостями соціальної адаптації старшого дошкільника є:

- усвідомлення ним себе суб'єктом діяльності; бажання бути включеним у нове оточення;
- орієнтація на суспільні функції людей, норми, сенс їхньої поведінки та діяльності;
- суб'єктивне ставлення до соціальних цінностей, розуміння своєї належності до дитячого колективу;
- прагнення до розширення соціальних контактів;
- прихильне ставлення до одних груп дітей та відмова від спілкування з іншими .

Дослідженням Т. В. Дуткевич підтверджується точка зору багатьох учених, що соціальна адаптація – це активно розвивальний, а не активно пристосувальний процес; це процес входження людини до конкретної спільноти через засвоєння соціального досвіду цієї групи та використання набутого раніше соціального досвіду. Свідченням адаптованості дитини, вважає автор, є: володіння соціально прийнятними способами поведінки, уміння безконфліктного спілкування; контролювання своїх емоцій, позитивне сприйняття себе й оточуючих у нових соціальних умовах .

С. В. Корольова вважає, що перебіг адаптації залежить від віку, типу вищої нервової діяльності дітей, стану здоров'я, стилю виховання в сім'ї, рівня розвитку ігрових навичок, емоційності та контактності. Виходячи з цього, авторка виділяє три групи дітей з різним характером пристосування до нових умов життя: перша група – діти з легкою і безболісною адаптацією; друга група – діти, які адаптуються повільніше й важче; третя група – діти, які важко пристосовуються до нових умов .

Т. І. Поніманська акцентує увагу на необхідності збагачувати соціальний досвід дитини в період входження у нові умови буття за такими складовими: уміння орієнтуватися у світі людей (рідні, близькі, знайомі, незнайомі; люди різної статі, віку, роду занять); здатність розуміти іншу людину, її настрій, потреби, особливості поведінки; вміння поважати інших, допомагати; обирати відповідні форми й способи спілкування та діяльності .

Збагачення соціального досвіду сприяє формуванню соціальної компетентності, яка означає складне полікомпонентне утворення особистості, її інтегральну якість, що складається з цілого комплексу емоційних, мотиваційних, характерологічних особливостей та виявляється в соціальній активності й гуманістичній спрямованості.

Аналіз наукової літератури свідчить, що науковці визначили та згрупували у два блоки особливості адаптації старших дошкільників:

- Блок А. Термінальні особливості (особливості – знання):
- розуміння нового періоду свого життя;
 - усвідомлення нової ролі «Я – дошкільник», наявність соціальних мотивів поведінки; ціннісних орієнтацій дитини в соціумі ;
 - обізнаність та усвідомлення необхідності керуватися у власній поведінці загальнолюдськими нормами, правилами та цінностями;

- усвідомлення потреби у взаємодії, спілкуванні, співробітництві;
 - розуміння емоцій, почуттів, переживань інших; наявність емпатії.
- Блок Б. Інструментальні особливості (особливості – вміння) :
- орієнтація в новому соціальному середовищі;
 - вміння розрізняти позитивні та негативні мотиви поведінки, соціальної ситуації спілкування;
 - дотримання загальноприйнятих норм спілкування;
 - вміння знайти форми ефективної взаємодії, дипломатична поведінка; запобігання конфліктним ситуаціям, мирне їх розв'язання ;
 - активність у різних видах діяльності, особливо – в ігровій;
 - адекватне реагування на емоційні прояви оточення; вміння стримуватися у конфліктних ситуаціях;
 - ініціювання встановлення контактів, спілкування, гри.

Адаптація – це пристосування організму до нової обстановки, а для дитини ЗДО, безсумнівно, є новим, невідомим простором, з новими оточенням і новими відносинами. Адаптація включає широкий, спектр індивідуальних реакцій, характер яких залежить від психофізіологічних і особистих якостей дитини, від сформованих сімейних відносин, та умовами перебування у дошкільній установі. Від того, як пройде звикання дитини до нового розпорядку дня, до незнайомих дорослих і однолітків, залежить розвиток дошкільника і благополучне існування у ЗДО.